Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

26. marts 2020*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 2008/48/EF – forbrugerkreditaftaler – fortrydelsesret – frist for udøvelse af denne ret – krav med hensyn til de oplysninger, der skal angives i aftalen – angivelse af oplysninger, der alene henviser til en række nationale bestemmelser«

I sag C-66/19,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Landgericht Saarbrücken (den regionale ret i første instans i Saarbrücken, Tyskland) ved afgørelse af 17. januar 2019, indgået til Domstolen den 29. januar 2019, i sagen

JC

mod

Kreissparkasse Saarlouis,

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, M. Safjan (refererende dommer), og dommerne L. Bay Larsen og N. Jääskinen,

generaladvokat: E. Sharpston,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

– JC ved Rechtsanwalt T. Röske,

– Kreissparkasse Saarlouis ved Rechtsanwalt G. Rohleder,

– den tyske regering ved J. Möller, M. Hellmann, E. Lankenau og A. Berg, som befuldmægtigede,

– den tjekkiske regering ved M. Smolek, J. Vláčil og S. Šindelková, som befuldmægtigede,

– Europa-Kommissionen ved G. Goddin og B.-R. Killmann, som befuldmægtigede,

* Processprog: tysk.

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 10, stk. 2, litra p), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/48 af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF (EUT 2008, L 133, s. 66, berigtiget i EUT 2009, L 207, s. 14, EUT 2010, L 199, s. 40, og EUT 2011, L 234, s. 46).

2 Denne anmodning er indgivet i forbindelse med en tvist mellem JC, der er forbruger, og Kreissparkasse Saarlouis vedrørende JC's udøvelse af sin fortrydelsesret i forhold til den kreditaftale, som var indgået med Kreissparkasse Saarlouis.

Retsforskrifter

EU-retten

3 8.-10., 14. og 31. betragtning til direktiv 2008/48 har følgende ordlyd:

»(8) Det er vigtigt, at markedet bør yde en sådan grad af forbrugerbeskyttelse, at forbrugerne har tillid til det. […]

(9) Fuldstændig harmonisering er nødvendig for at sikre, at alle forbrugere i Fællesskabet nyder samme høje grad af beskyttelse af deres interesser og for at skabe et ægte indre marked. Medlemsstaterne bør derfor ikke kunne bibeholde eller indføre andre bestemmelser på nationalt plan end dem, der er fastsat i dette direktiv. […]

(10) […] Dette direktiv bør […] ikke berøre medlemsstaternes anvendelse af direktivets bestemmelser på områder, der ikke er omfattet af dets anvendelsesområde i overensstemmelse med fællesskabsretten. En medlemsstat vil således kunne bibeholde eller indføre national lovgivning svarende til dette direktivs bestemmelser eller visse af dette direktivs bestemmelser om kreditaftaler uden for dette direktivs anvendelsesområde, f.eks. om kreditaftaler med beløb på under 200 EUR eller på over 75 000 EUR. Desuden vil medlemsstaterne også kunne anvende dette direktivs bestemmelser på tilknyttede kreditaftaler, der ikke er omfattet af definitionen af en »tilknyttet kreditaftale« som indeholdt i dette direktiv. […]

[…]

(14) Kreditaftaler, der har til formål at yde kredit sikret ved pant i fast ejendom, bør ikke være omfattet af dette direktiv. Denne type kredit er meget specifik. Heller ikke kreditaftaler, som har til formål at finansiere erhvervelsen eller bevarelsen af ejendomsretten til grundarealer eller til eksisterende eller projekterede bygninger, bør være omfattet af dette direktiv. Dog bør kreditaftaler ikke være udelukket fra dette direktivs anvendelsesområde, udelukkende fordi de er bestemt til renovering af en eksisterende bygning eller til at øge dens værdi.

[…]

(31) For at forbrugeren kan kende sine rettigheder og forpligtelser i henhold til kreditaftalen, bør alle nødvendige oplysninger være angivet klart og koncist i aftalen.«

4 Dette direktivs artikel 2 med overskriften »Anvendelsesområde« har følgende ordlyd:

»1. Dette direktiv finder anvendelse på kreditaftaler.

2. Dette direktiv finder ikke anvendelse på følgende:

a) kreditaftaler, som er sikret enten ved pant eller ved en anden sammenlignelig sikkerhedsstillelse, der almindeligvis anvendes i en medlemsstat i forbindelse med fast ejendom, eller som er sikret i form af en rettighed relateret til fast ejendom

b) kreditaftaler, som har til formål at finansiere erhvervelsen eller bevarelsen af ejendomsretten til grundarealer eller til eksisterende eller projekterede bygninger

c) kreditaftaler med et samlet kreditbeløb på under 200 EUR eller på over 75 000 EUR

[…]«

5 Dette direktivs artikel 10 med overskriften »Oplysninger, der skal angives i kreditaftalen« fastsætter følgende i stk. 2, litra p):

»Kreditaftalen skal klart og koncist angive:

[…]

p) en eventuel fortrydelsesret og fristen for udøvelse af en sådan fortrydelsesret samt andre betingelser for udøvelsen, herunder oplysninger om forbrugerens forpligtelse til at tilbagebetale den udnyttede kapitel med renter i overensstemmelse med artikel 14, stk. 3, litra b), og det rentebeløb, der påløber pr. dag.«

6 Samme direktivs artikel 14 med overskriften »Fortrydelsesret« indeholder følgende ordlyd i stk. 1:

»Forbrugeren har en frist på fjorten kalenderdage til at fortryde kreditaftalen uden nogen begrundelse.

Den periode, hvori denne fortrydelsesret kan udøves, løber fra:

a) den dag, hvor kreditaftalen er indgået, eller

b) den dag, hvor forbrugeren modtager aftalevilkårene og -betingelserne samt oplysningerne i henhold til artikel 10, hvis dette tidspunkt er senere end det i litra a) i dette afsnit nævnte.«

7 Direktivets artikel 22 med overskriften »Harmonisering og direktivets ufravigelige karakter« bestemmer i stk. 1:

»I det omfang dette direktiv indeholder harmoniserede bestemmelser, kan medlemsstaterne ikke i national ret bibeholde eller indføre bestemmelser, der fraviger dem, der er fastsat i dette direktiv.«

Tysk ret

8 § 492 i Bürgerliches Gesetzbuch (den civile lovbog) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »BGB«), bestemte:

»1. Forbrugerkreditaftaler skal indgås skriftligt, medmindre andet følger af strengere formelle krav. […]

2. Aftalerne skal indeholde de oplysninger, der er foreskrevet for alle forbrugerkreditaftaler i henhold til artikel 247, §§ 6-13, i Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch [(lov om ikrafttræden af den borgerlige lovbog, i den affattelse, som finder anvendelse på hovedsagen, herefter »EGBGB«)].

[…]«

9 BGB's § 495 bestemte:

»1. I forbindelse med forbrugerkreditaftaler har låntageren fortrydelsesret i henhold til § 355.

2. §§ 355-359a finder anvendelse forudsat, at:

1) de i EGBGB's artikel 247, § 6, andet afsnit, omhandlede obligatoriske oplysninger erstatter angivelsen af fortrydelsesretten

2) fortrydelsesfristen ikke begynder at løbe
   a) inden indgåelsen af aftalen
   b) før låntageren har modtaget de i § 492, stk. 2, omhandlede obligatoriske oplysninger, og

3) låntageren […] tillige tilbagebetaler alle de omkostninger, som kreditgiver har påtaget sig over for offentlige myndigheder, og som vedkommende ikke kan inddrive.«

10 BGB's § 503, stk. 1, har følgende ordlyd:

»§ 497, stk. 2, og § 497, stk. 3, første, andet, fjerde og femte punktum, samt §§ 499, 500 og 502 finder ikke anvendelse på aftaler, hvor lånet stilles til rådighed mod sikkerhed ved pant i fast ejendom og ydes på betingelser, som er sædvanlige for aftaler med pant i fast ejendom og mellemfinansiering af disse.«

11 EGBGB's artikel 247, § 6, første afsnit, opregnede de oplysninger, som skal fremgå af en forbrugerkreditaftale. Hvilke yderligere oplysninger, der obligatorisk skal være indeholdt i aftalen, var reguleret i EGBGB's artikel 247, § 6, andet afsnit, første og andet punktum, artikel 247, § 7, artikel 247, § 8, andet afsnit (vedrørende aftaler med tillægsydelser), artikel 247, § 12, første afsnit, andet punktum, nr. 2 (vedrørende tilknyttede aftaler og finansieringshjælp mod vederlag), og EGBGB artikel 247, § 13, første afsnit (ved involvering af en låneformidler).

12 EGBGB's artikel 247, § 9, bestemte, at i forbindelse med sådanne aftaler som omhandlet i BGB's § 503, og uanset §§ 3-8, 12 og 13, skal de oplysninger, som er omhandlet i denne artikel 247, § 3, første afsnit, nr. 1-7, 10 og 13, § 3, fjerde afsnit, og § 8, obligatorisk fremgå af oplysningerne forud for aftaleindgåelsen og af den kreditaftale, som indgås med forbrugeren. Denne bestemmelse fastsatte, at aftalen ydermere skal indeholde de oplysninger om fortrydelsesretten, som er omhandlet i nævnte artikel 247, § 6, andet afsnit.

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

13 I 2012 indgik JC som forbruger med et kreditinstitut, Kreissparkasse Saarlouis, en låneaftale, der var sikret ved pant i fast ejendom, på 100 000,00 EUR med en fast rentesats frem til den 30. november 2021 på 3,61% p.a. (herefter »den omhandlede aftale«).

14 Denne aftales § 14 med overskriften »Orientering om fortrydelse« har følgende ordlyd:

»Fortrydelsesret

Låntager kan skriftligt (f.eks. ved brev, telefax eller e-mail) fortryde sin indgåelse af kontrakten inden for 14 dage uden begrundelse. Fristen begynder at løbe efter aftalens indgåelse, dog først, når låntageren har modtaget alle obligatoriske oplysninger som omhandlet i [BGB's] § 492, stk. 2, […] (f.eks. oplysninger om lånets art, oplysninger om nettolånebeløbet, oplysning om kontraktens løbetid). […]«

15 Ved e-mail af 30. januar 2016 oplyste JC over Kreissparkasse Saarlouis, at den pågældende fortrød indgåelsen af låneaftalen.

16 JC har dernæst anlagt sag ved Landgericht Saarbrücken (den regionale ret i første instans i Saarbrücken, Tyskland) med påstand om, at det fastslås, for det første, at Kreissparkasse Saarlouis' fordring i henhold til den omhandlede aftale ikke oversteg 66 537,57 EUR som beregnet den 30. april 2018, for det andet, at Kreissparkasse Saarlouis er i mora i forhold til at modtage betalingen, og for det tredje, at Kreissparkasse Saarlouis er forpligtet til at erstatte JC alle tab som følge af afslaget på afvikling af gælden. Subsidiært har JC nedlagt påstand om, at det skal fastslås, at Kreissparkasse Saarlouis med virkning fra modtagelsen af fortrydelseserklæringen ikke længere havde krav på den aftalte rente eller afbetaling af lånet i henhold til vilkårene i den omhandlede aftale.

17 Kreissparkasse Saarlouis har nedlagt påstand om frifindelse med den begrundelse, at den behørigt havde informeret JC om fortrydelsesretten, og at fristen for udøvelsen af denne ret allerede var udløbet, da JC ønskede at gøre den gældende.

18 Den forelæggende ret har anført, at i henhold til artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2008/48 finder direktivet ikke anvendelse på kreditaftaler, der er sikret ved pant i fast ejendom. Ifølge den forelæggende ret har den tyske lovgiver imidlertid gjort brug af den i tiende betragtning til dette direktiv omhandlede mulighed for at anvende direktivets bestemmelser på områder, der ikke er omfattet af dets anvendelsesområde, og som svarer til de bestemmelser, der gælder for sådanne aftaler. Henset hertil er den forelæggende ret af den opfattelse, at en fortolkning af direktivets bestemmelser er nødvendig for afgørelsen af tvisten i hovedsagen, og at Domstolen i den foreliggende sag har kompetence til at foretage denne fortolkning, og den har i denne forbindelse henvist til dom af 17. juli 1997, Giloy (C-130/95, EU:C:1997:372).

19 Med hensyn til sagens realitet overvejer den forelæggende ret, om henvisningen til BGB's § 492, stk. 2, i den omhandlede aftale med hensyn til de obligatoriske oplysninger, som skal meddeles låntager, opfylder betingelsen i artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48, hvorefter kreditaftalen »klart og koncist« skal angive en eventuel fortrydelsesret og procedurerne for udøvelse af fortrydelsesretten.

20 Den forelæggende ret har navnlig anført, at denne bestemmelse i BGB også henviser til en anden national bestemmelse, nemlig EGBGB's artikel 247, §§ 6-13, og at sidstnævnte bestemmelse igen henviser til andre bestemmelser i BGB. For at kunne identificere de obligatoriske oplysninger, hvis meddelelse er afgørende for, hvornår fortrydelsesfristen begynder at løbe, skal forbrugeren således henholde sig til nationale bestemmelser i forskellige love.

21 I henhold til EGBGB's artikel 247, § 9, skal forbrugeren endvidere selv afgøre, om den aftale som vedkommende har indgået med en erhvervsdrivende, vedrører lån mod sikkerhed ved pant i fast ejendom som omhandlet i BGB's § 503, og ifølge den forelæggende ret kan dette spørgsmål ikke afgøres af en gennemsnitsforbruger, der ikke har en juridisk uddannelse.

22 På denne baggrund har Landgericht Saarbrücken (den regionale ret i første instans i Saarbrücken) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 10, stk. 2, litra p), i [direktiv 2008/48] fortolkes således, at de nødvendige oplysninger om »fristen for udøvelse af en […] fortrydelsesret« eller »andre betingelser for udøvelsen« også omfatter betingelserne for fortrydelsesfristens begyndelse?

2) Såfremt [det første] spørgsmål besvares bekræftende:

Er artikel 10, stk. 2, litra p), i [direktiv 2008/48] til hinder for en fortolkning, hvorefter en oplysning om fortrydelsesretten er »klar« og »koncis«, når den med hensyn til fortrydelsesfristens begyndelse ikke selv fuldstændigt angiver de obligatoriske oplysninger, som skal gives vedrørende fristens begyndelse, men i stedet henviser til en national bestemmelse - i den foreliggende sag § 492, stk. 2, i [BGB] […] i den affattelse, der var gældende indtil den 12. juni 2014 - som igen henviser videre til yderligere nationale bestemmelser - i den foreliggende sag artikel 247, §§ [6]-13, i [EGBGB] […] i den affattelse, der var gældende indtil den 12. juni 2014 - og forbrugeren derfor er nødt til at læse adskillige lovbestemmelser i forskellige love for at opnå klarhed over, hvilke obligatoriske oplysninger der skal være givet, for at fortrydelsesfristen for dennes kreditaftale begynder at løbe?

3) Såfremt [det andet] spørgsmål […] besvares benægtende (og der ikke er principielle betænkeligheder ved en henvisning til nationale bestemmelser):

Er artikel 10, stk. 2, litra p), i [direktiv 2008/48] til hinder for en fortolkning, hvorefter en oplysning om fortrydelsesretten er »klar« og »koncis«, når henvisningen til en national bestemmelse – i den foreliggende sag § 492, stk. 2, i [BGB] […] i den affattelse, der var gældende fra den 30. juli 2010 til den 12. juni 2014 – og dennes videre henvisning – i den foreliggende sag artikel 247, §§ [6]-13, i [EGBGB] […] i den affattelse, der var gældende til den 12. juni 2014 – obligatorisk fører til, at forbrugeren ud over blot at læse bestemmelserne også skal foretage en retlig subsumption – f.eks. med hensyn til, om kreditten er ydet denne på sædvanlige betingelser for aftaler, der er sikret ved pant i fast ejendom, og mellemfinansiering af disse, eller om der foreligger tilknyttede aftaler – for at opnå klarhed over, hvilke obligatoriske oplysninger der skal være givet, for at [fortrydelsesfristen] for dennes kreditaftale begynder at løbe?«

Formaliteten vedrørende anmodningen om præjudiciel afgørelse

23 Den tyske regering har i sine skriftlige indlæg gjort gældende, at Domstolen ikke har kompetence til at besvare de forelagte spørgsmål, da direktiv 2008/48 ikke finder anvendelse på kreditaftaler, der er sikret ved pant i fast ejendom, og at den tyske lovgiver til trods for den mulighed, som EU-lovgiver har givet vedkommende, ikke har besluttet at anvende ordningen i dette direktiv på områder, som ikke er omfattet af direktivets anvendelsesområde, såsom en sådan ordning for forbrugerkreditaftaler sikret ved pant i fast ejendom som den, der er omhandlet i hovedsagen.

24 Den tyske regering har ligeledes anført, at inden vedtagelsen af direktiv 2008/48 var der allerede i tysk ret fastsat bestemmelser for sådanne aftaler. Eftersom disse bestemmelser blev anset for at være i overensstemmelse med direktivets bestemmelser, var det ikke nødvendigt at vedtage en ny national lovgivning med henblik på gennemførelsen af direktivet. Den nationale lovgiver havde blot været af den opfattelse, at det var hensigtsmæssigt at samle bestemmelserne om forbrugerkredit og om lån med pant i fast ejendom i én og samme retsakt.

25 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at ifølge artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2008/48 finder direktivet ikke anvendelse på kreditaftaler, som er sikret enten ved pant eller ved en anden sammenlignelig sikkerhedsstillelse, der almindeligvis anvendes i en medlemsstat i forbindelse med fast ejendom, eller som er sikret i form af en rettighed relateret til fast ejendom.

26 Som det fremgår af tiende betragtning til dette direktiv, har EU-lovgiver imidlertid præciseret, at en medlemsstat kan bibeholde eller indføre nationale bestemmelser svarende til dette direktivs bestemmelser eller visse af dette direktivs bestemmelser om kreditaftaler uden for direktivets anvendelsesområde.

27 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at den tyske lovgiver således besluttede at anvende ordningen i direktiv 2008/48 på de i hovedsagen omhandlede aftaler.

28 Domstolen har i en række afgørelser erklæret sig kompetent til at træffe afgørelse om anmodninger om præjudicielle afgørelser, der vedrører bestemmelser i EU-retten, i tilfælde, hvor de faktiske omstændigheder i hovedsagen ligger uden for EU-rettens anvendelsesområde og derfor alene henhører under medlemsstaternes kompetence, men hvor de pågældende EU-retlige bestemmelser er blevet gjort anvendelige af national ret på grund af en henvisning deri til disse bestemmelsers indhold (dom af 12.7.2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, præmis 86 og den deri nævnte retspraksis).

29 Domstolen har bl.a. fremhævet, at når en i national ret valgt regulering af forhold, som ikke er omfattet af anvendelsesområdet for den pågældende EU-retsakt, tilpasses EU-retten, er det afgjort i Unionens interesse, at bestemmelser eller begreber, der er hentet fra denne retsakt, fortolkes ensartet (jf. i denne retning dom af 19.10.2017, Solar Electric Martinique, C-303/16, EU:C:2017:773, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).

30 Der gælder desuden en formodning for, at de spørgsmål om EU-rettens fortolkning, som den nationale ret har forelagt på baggrund af de retlige og faktiske omstændigheder, som den har ansvaret for at fastlægge – og hvis rigtighed det ikke tilkommer Domstolen at efterprøve – er relevante. Domstolen kan kun afvise en anmodning fra en national ret, såfremt det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er hypotetisk, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en hensigtsmæssig besvarelse af de stillede spørgsmål (dom af 3.7.2019, UniCredit Leasing, C-242/18, EU:C:2019:558, præmis 46 og den deri nævnte retspraksis).

31 Domstolen har desuden gentagne gange fastslået, at det ikke inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse tilkommer den at udtale sig om fortolkningen af nationale bestemmelser og afgøre, hvorvidt den fortolkning, som den nationale ret har anlagt heraf, er korrekt, idet en sådan fortolkning således henhører under de nationale domstoles enekompetence (dom af 3.7.2019, UniCredit Leasing, C-242/18, EU:C:2019:558, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis).

32 Under disse omstændigheder skal det fastslås, at anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

33 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at blandt de oplysninger, der i henhold til denne bestemmelse klart og koncist skal angives i en kreditaftale, indgår metoden til beregning af fortrydelsesfristen i dette direktivs artikel 14, stk. 1, andet afsnit.

34 I henhold til dette direktivs artikel 10, stk. 2, litra p), skal kreditaftalen ikke alene klart og koncist angive »en eventuel fortrydelsesret« og »fristen for udøvelse af en sådan fortrydelsesret«, men ligeledes »andre betingelser for udøvelsen«.

35 Som det fremgår af artikel 10, stk. 2, i direktiv 2008/48, sammenholdt med 31. betragtning til direktivet, skal de i denne bestemmelse omhandlede elementer klart og koncist angives i en kreditaftale, der er udarbejdet på papir eller på et andet varigt medium, for at forbrugeren kan kende sine rettigheder og forpligtelser (dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, præmis 31).

36 Dette krav bidrager til gennemførelsen af formålet med direktiv 2008/48, der på området for forbrugerkreditaftaler består i en fuldstændig og bindende harmonisering på visse nøgleområder, der betragtes som nødvendig for at sikre, at alle forbrugere i EU nyder samme høje grad af beskyttelse af deres interesser, og for at lette indførelsen af et velfungerende indre marked for forbrugerkredit (dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, præmis 32).

37 Henset til fortrydelsesrettens betydning for forbrugerbeskyttelsen er oplysninger om denne ret af afgørende betydning for forbrugeren. Forbrugeren bør for fuldt ud at kunne drage nytte af disse oplysninger på forhånd have kendskab til betingelserne, tidsfristen og procedurerne for udøvelse af denne fortrydelsesret (jf. analogt dom af 23.1.2019, Walbusch Walter Busch, C-430/17, EU:C:2019:47, præmis 46).

38 Den effektive virkning af fortrydelsesretten i henhold til artikel 14 i direktiv 2008/48 ville desuden blive alvorligt svækket, hvis metoden til beregning af fortrydelsesfristen ikke var anført blandt betingelserne for udøvelsen af denne ret, som det er obligatorisk at angive i en kreditaftale som omhandlet i dette direktivs artikel 10, stk. 2.

39 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at blandt de oplysninger, der i henhold til denne bestemmelse klart og koncist skal angives i en kreditaftale, indgår metoden til beregning af fortrydelsesfristen i direktivets artikel 14, stk. 1, andet afsnit.

Det andet spørgsmål

40 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at det er til hinder for, at der i en kreditaftale hvad angår de i dette direktivs artikel 10 omhandlede oplysninger henvises til en national bestemmelse, som igen henviser til andre bestemmelser i den berørte medlemsstats lovgivning.

41 Det skal indledningsvis fastslås, at i hovedsagen præciserer den omhandlede aftale, at fortrydelsesfristen begynder at løbe fra aftalens indgåelse, men først når låntageren har modtaget alle obligatoriske oplysninger i henhold til BGB's § 492, stk. 2. Denne bestemmelse henviser selv til EGBGB's § 247, stk. 6-13, som igen henviser til andre bestemmelser i BGB.

42 Den forelæggende ret har således konstateret, at de obligatoriske oplysninger, hvis meddelelse til forbrugeren er afgørende for, hvornår den fortrydelsesfrist, som er omhandlet i artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 og i dets artikel 14, stk. 1, andet afsnit, begynder at løbe, ikke fremgår af den omhandlede aftale. Den er af den opfattelse, at forbrugeren med henblik på at identificere dem følgelig er forpligtet til at undersøge en lang række nationale bestemmelser i forskellige love.

43 Det skal bemærkes, at som det fremgår af artikel 14, stk. 1, andet afsnit, litra b), i direktiv 2008/48, begynder fortrydelsesfristen først at løbe den dag, hvor forbrugeren modtager oplysningerne i henhold til dette direktivs artikel 10, hvis dette tidspunkt er senere end den dag, hvor kreditaftalen er indgået. Artikel 10 opregner de oplysninger, som skal angives i kreditaftaler.

44 Når der således i en forbrugeraftale henvises til visse bestemmelser i national ret for så vidt angår de oplysninger, som i henhold til artikel 10 i direktiv 2008/48 skal angives, er forbrugeren på baggrund af denne kontrakt ikke i stand til hverken at fastlægge omfanget af den pågældendes kontraktlige forpligtelser eller at kontrollere, om alle de i henhold til denne bestemmelse krævede oplysninger er angivet i den aftale, som forbrugeren har indgået, og så meget desto mindre i stand til at kontrollere, om den fortrydelsesfrist, som forbrugeren har krav på, er begyndt at løbe.

45 Desuden er det en nødvendighed, at forbrugeren har en bred viden om og god forståelse af de oplysninger, der obligatorisk skal være indeholdt i kreditaftalen i henhold til artikel 10, stk. 2, i direktiv 2008/48, for korrekt opfyldelse af aftalens bestemmelser og især for udøvelsen af forbrugerens rettigheder, herunder fortrydelsesretten.

46 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Domstolen har fastslået, at når et direktiv om forbrugerbeskyttelse fastsætter en forpligtelse for den erhvervsdrivende til at gøre forbrugeren bekendt med indholdet af de aftaleretlige forpligtelser, som denne tilbydes, herunder visse oplysninger, som følger af en medlemsstats love eller bindende administrative bestemmelser, er denne erhvervsdrivende forpligtet til at underrette forbrugeren om indholdet af disse bestemmelser (jf. i denne retning dom af 26.4.2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, præmis 29).

47 En henvisning i standardvilkår i en aftale til en lovtekst eller administrative forskrifter, hvori parternes rettigheder og forpligtelser er fastsat, er alene ikke tilstrækkeligt (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 50).

48 I en situation som den i hovedsagen omhandlede skal det fastslås, at en henvisning i den omhandlede aftale til nationale lovbestemmelser som dem, der er omtalt i nærværende doms præmis 41, ikke opfylder det i nærværende doms præmis 43-47 omhandlede krav om, at forbrugeren klart og koncist skal oplyses om fristen for udøvelse af fortrydelsesretten samt de andre betingelser, som gælder for udøvelsen af den omhandlede ret, i overensstemmelse med artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48.

49 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at der i en kreditaftale hvad angår de i dette direktivs artikel 10 omhandlede oplysninger henvises til en national bestemmelse, som igen henviser til andre bestemmelser i den berørte medlemsstats lovgivning.

Det tredje spørgsmål

50 Henset til besvarelsen af det andet spørgsmål er det ufornødent at besvare det tredje spørgsmål.

Sagsomkostninger

51 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Sjette Afdeling) for ret:

1) **Artikel 10, stk. 2, litra p), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/48/EF af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF skal fortolkes således, at blandt de oplysninger, der i henhold til denne bestemmelse klart og koncist skal angives i en kreditaftale, indgår metoden til beregning af fortrydelsesfristen i direktivets artikel 14, stk. 1, andet afsnit.**

2) **Artikel 10, stk. 2, litra p), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at der i en kreditaftale hvad angår de i dette direktivs artikel 10 omhandlede oplysninger henvises til en national bestemmelse, som igen henviser til andre bestemmelser i den berørte medlemsstats lovgivning.**

Underskrifter